

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Швелідзе Лідії Дмитрівни

“Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій

у дискурсі соціальних мереж

(на матеріалі української й англійської мов)”,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне

і типологічне мовознавство

Дисертаційна праця *Швелідзе Лідії Дмитрівни* засвідчує важливий етап у розвитку вітчизняного мовознавства: з одного боку, це — одна з тих розвідок, які виконані в межах дискурсології, уже усталеного напрямку комунікативної лінгвістики; з іншого — це дослідження стосується розбудови новітньої міждисциплінарної галузі — онлайн-комунікації.

У сучасному світі відбувається стрімка трансформація інформаційного обміну, пов’язана не лише зі змінами форми, а й засобами спілкування, інтенціональності взаємодії. Усі аспекти соціальних інтеракцій набувають суб’єктивності й усвідомлюються як цілеспрямовані, відбуваються оперативно, мають масовий характер завдяки інтернет-технологіям.

Актуальність комунікативно-прагматичного вивчення жанрового різноманіття інтернет-спілкування, зокрема в соцмережах, у поєднанні з порівняльним аналізом лінгвокультурологічної компоненти персонального спілкування є безсумнівною. По-перше, інтернет-комунікація відзначається доступністю й збереженням в інтернет-джерелах, що дозволяє безпосередньо спостерігати за перебігом спілкування, залучити інтроспективний підхід. По-друге, зростає значимість дослідження різних аспектів інтернет-комунікації з погляду соціолінгвістики, психолінгвістики, етнолінгвістики при недостатній науковій розробці проблем зумовленості форм самопрезентації особистості різними каналами та формами комунікації. Вирішенню цих та інших проблем особистісного самовираження, ставлення індивідів до самих себе, до інших, до соціуму в цілому та до довкілля сприяють результати рецензованої праці.

Лідія Дмитрівна звертається до порівняльного вивчення складного **об'єкта** – комунікативних стратегій поведінки носіїв української та англійської мов у дискурсі соцмереж, які вивчає на **предмет** специфіки мовних засобів їхньої репрезентації. Заслугою дослідниці є не тільки порівняльний опис комунікативних інтенцій, а й встановлення ефективності обраних комунікантами лексичних та граматичних засобів актуалізації намірів.

Наукова новизна рецензованої дисертації полягає в описі гібридної, поліаспектної форми спілкування, у якій, як слушно зазначає авторка, поєднуються ознаки інституційної та повсякденної взаємодії, етикетної поведінки та лібералізації норм ввічливого спілкування. Без перебільшення можна стверджувати, що дисертація Лідії Дмитрівни є першою успішною спробою комплексного вивчення інтернет-дискурсу в межах соціолінгвістики, теорії комунікації та дискурсу, прагмалінгвістики крізь призму порівняння лінгвального оформлення й типологічного різноманіття тактик та стратегій комунікації, застосованих представниками різних культурних традицій, носіями різних мов.

Вражає обсяг **емпіричної бази** дослідження, який охоплює понад 10000 текстових фрагментів, представлених у соцмережах упродовж 2017–2021 років. Це не тільки забезпечило об'єктивний і комплексний аналіз використаних комунікативних стратегій в українськомовному та англійськомовному дискурсі соцмереж, а й засвідчило кропіткий аналіз фактажу й виваженість власних інтерпретацій.

Дослідження різних видів комунікації, що відбуваються в інтернет-просторі, зокрема в соцмережах, має як **фундаментальну**, так і **прикладну цінність**. Слід відзначити, що здобутки дисертантки є внеском в розбудову лінгвістичних методів розв'язання інституційних конфліктів, методик психо-емоційної адаптації до цифрового середовища, дистантної комунікації.

Належно оцінюємо систематизацію даних у таблицях, схемах та діаграмах. Малюнки та інші види унаочнення інформації додають переконливості, а разом із тим підвищують естетичний рівень праці, доводять творче, а не виконавче ставлення до наукового пошуку та презентації результатів.

Іншу та, очевидно, найголовнішу рису дисертації Лідії Дмитрівни вбачаємо у пошуках нетривіальних рішень.

Дослідниця вдало поєднує компактний огляд наявних підходів до визначення, жанрового різноманіття, характеристик мережевого дискурсу. Систематизація різних, хоча здебільшого несуперечливих, а взаємодоповнювальних мовознавчих концепцій дискурсу, критичне ставлення до розбіжностей у поглядах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, забезпечили ґрунтовність **теоретичних засад** дослідження. Це дозволило Лідії Дмитрівні правильно визначитися з **методологією** своєї праці та вдало перейти від теорії до практики. У дисертації схарактеризовано лінгвопрагматичний підхід до комунікативної діяльності мовців (с. 30-32), доведено доцільність його поєднання з зіставним аспектом вивчення інтернет-інтерацій (с. 32-33). Від деталізації **методів** дискурсивного, лінгвостилістичного та компонентного аналізу як засадничих методів дослідження (с. 33-35), дисертантка переходить до вибудовування цілком логічної, прозорої й ефективної **процедури** дослідження, яка «передбачала п'ять основних етапів – від ознайомлення з теоретичними напрацюваннями в галузях лінгвістичної прагматики та інтернет-лінгвістики до аналізу зібраного фактичного матеріалу за допомогою спеціальних лінгвістичних методів і здійснення узагальнень і висновків» (с. 35-39). Слід визнати, що всі наведені етапи методики роботи реалізовані повністю.

Плідність запропонованого підходу і чітко визначений поняттєво-категорійний апарат забезпечили реалізацію **мети** дослідження, яка полягала в аналізі спільного та відмінного в реалізації кооперативних та конфліктних комунікативних стратегій у мовленнєвій поведінці носіїв української та англійської мов під час їх спілкування у соціальних мережах. Конкретність обраної мети є свідченням прогнозованості результатів цієї наукової розвідки, що досягаються правильним формулюванням та успішним і ретельним розв'язанням низки складних, актуальних для комунікативістики **завдань**, зокрема зіставлення мовленнєвої поведінки учасників мережевого дискурсу, що є представниками різних лінгвокультур, типологізація конфліктних та кооперативних комунікативних стратегій, аналіз вербальних засобів вираження агресії та солідаризації під час онлайн-комунікації.

Ретельність аналізу, опису значного за обсягом матеріалу та кількісні підрахунки свідчать про копітку та сумлінну працю, яку успішно завершено.

Основні положення дисертаційної праці повно відображено в змісті автореферату й 13 публікаціях, 5 із яких — у фахових виданнях України, 1 — у закордонному періодичному виданні. Наукова праця має достатню апробацію на 13 наукових конференціях і заходах. Із 13 публікацій, на які авторка покликається в дисертації (с. 217—218), 11 є одноосібними.

Високо поцінуюючи напрацювання Лідії Дмитрівни Швелідзе, відзначимо актуальність і глибину дисертаційної праці, аргументованість висунутих у ній наукових засад, комплексний характер і ґрунтовний аналіз дискурсу соцмереж, важливість отриманих результатів, узагальнень і висновків, висловимо деякі **міркування** та побажання.

1. Сумнівною видається положення про специфіку конфліктного спілкування в соцмережах (3.1). Конфліктну комунікацію — один із найпоширеніших видів спілкування — можна розглядати в термінах універсальної моделі (стратегії та ролі комунікантів, просторовий та часовий виміри конфлікту, ініціювання — розгортання — реалізація/мітігація/розв’язання конфлікту). Уточнення потребує те, який із цих елементів архітектури специфічно реалізується або залишається непередставленим у мережевому спілкуванні? Можливо, спостерігаються особливості вербального оформлення навмисного та/чи ненавмисного провокування суперечки? Чи виявлено якісь лінгвістичні засоби залагодження негативної ситуації?

2. Дозволимо собі висловити деякі міркування стосовно висновків авторки про тактику критики в контексті асиметричного вияву стратегії незгоди в англійськомовній комунікації. Дослідниця стверджує, що «тактика критики значно переважає в англійській мові, а тактика самокритики майже не зафіксована в англійському мережевому дискурсі». У вірогідності цього твердження переконують релевантні приклади, їх валідний аналіз та статистичні дані. Однак підживлює сумніви сам факт переважання тактики критики. Загальновідомою є притаманна англійськомовному спілкуванню тенденція до уникнення експлікації категорії негативності, авторитарності, категоричності, однозначності думки, оцінки тощо. Хотілося б отримати пояснення щодо таких змін у вербальних інтеракціях. Чи можна припустити, що такий стан речей є ознакою домінантності експлікативних форм вираження? Які чинники зумовлюють переважання тактики критики: дискурсивні домінанти, жанрові особливості політичного твітингу або зовсім інші фактори, пов’язані швидше з глобалізацією, ущільненням простору та

часу комунікації, інтернаціоналізацією спілкування й зміною норм лексичної, граматичної й прагматичної компетенції мовців? Чи варто говорити про перевагу аксіологічної ефективності над інформаційною (констатувальною) ефективністю в дискурсі соціальних мереж? Які зміни помітні у правилах етикетизації інтерактивності мовців?

3. Бажано було б звернутися і до невербальної складової спілкування в соціальних мережах, яка безумовно сприяє ефективності інформаційного обміну незалежно від способу комунікації та намірів учасників. Адже у потрактуванні дискурсу соціальних мереж, на яке спирається авторка (с. 50), стверджується, що полікодовість — одна з характерних рис мережевого спілкування. Ця теза підтверджується прикладами (с. 118, 119, 137), проте залишається поза увагою авторки. Цілком імовірно, що роль емодзі та різних піктограм відрізнятиметься у спілкуванні залежно від аналізованих в дисертації тематичних груп — політика й культура. Хоч аналіз невербалістики не входить у коло завдань цієї розвідки, не завадило б принаймні констатувально окреслити арсенал невербальних елементів, уживаних задля збільшення персуазивного контенту в дописах, твітах та коментарях на політичну тематику, а в обговоренні різних аспектів культури — для підсилення експресивності й оперативності повідомлень.

4. Ще одне побажання можна висловити щодо окремих формулювань та структурування дисертації. Назви пунктів 1.4.1–1.4.2 та 2.2.1–2.2.1, варто було б урізноманітнити, адже вони містять синтаксичний паралелізм. Формулювання назви підрозділу 3.3 доцільно було б скоротити задля усунення тавтології («Вербальна агресія як маркер...» замість «Вербальна агресія як мовний маркер комунікативного конфлікту в соціальних мережах»).

5. У тексті дисертації трапляються поодинокі друкарські огріхи (с. 5, 12, 55, 56, 106) та стилістичні негаразди (контекстуальна наближеність одиниць «інформаційний» та «інформативний», «було виконано підтвердження висловлених гіпотез і спостережень» (с. 38), «схема реалізації комунікативної інтенції комунікантів, реалізована в мовленні» (с. 65).

Висловлені зауваги та міркування не впливають на високу оцінку праці Л. Д. Швелідзе, що вирізняється актуальністю, науковою новизною,

має неабияке теоретичне значення для загального і порівняльного мовознавства, дискурсології, комунікативної лінгвістики, а також соціо-, лінгво- і когнітивної прагматики. Висновки дисертації мають широкий спектр практичного втілення, в тому числі для викладання залучених для опису мов, теорії комунікації, риторики т.ін.

Робота має цікаві перспективи в плані розширення мов аналізу, поглиблення функційно-прагматичного підходу, який дозволить виявити спільні ознаки та специфіку мовних засобів реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж.

Публікації авторки та інші види апробації основних положень дослідження є вагомими та переконливими.

На підставі докладного ознайомлення з дисертаційним дослідженням, авторефератом та основними публікаціями вважаємо, що наукова праця **“Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української й англійської мов)”** та автореферат відповідають вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» № 567, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року, а їх авторка, **Швелідзе Лідія Дмитрівна**, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук,

доцент, професор кафедри англійської філології

Запорізького національного університету

Т. О. Козлова

Вчений секретар

Запорізького національного університету

кандидат філологічних наук, доцент

О.А. Проценко